



Obchody stulecia autokefalii Kościoła prawosławnego w Polsce

Celebrating the centenary of the Orthodox Church's autocephaly in Poland

Przed 100 laty, 13 listopada 1924 roku w Konstantynopolu, na tomosie uznającym Kościół prawosławny w Rzeczypospolitej za samodzielny i autokefaliczny podpisali swe złożyli Jego Świątobliwość Arcybiskup Konstantynopola Nowego Rzymu Grzegorz VII wraz z soborem 12 metropolitów Patriarchatu Ekumenicznego. Dzięki temu aktowi, po ponad dwuletnich zabiegach i tysiącletniej historii obecności na polskich ziemiach, rodzime prawosławie dołączyło do rodziny lokalnych, autokefalicznych Kościołów prawosławnych, stając się ich równorzędnym partnerem w podejmowaniu najważniejszych decyzji dotyczących światowego prawosławia i zrzucając z siebie jakiegokolwiek podporządkowanie zewnętrznej władzy duchownej.

Wszystko rozpoczęło się ok. 864 roku, kiedy to z Bizancjum, z misją ewangelizacyjną wyruszyli do Słowian św. św. bracia Cyryl i Metody. Nieśli im w darze Ewangelię i alfabet słowiański (rozpoczyna się era pisemnej kultury Słowian). W przeciągu 20 lat zorganizowali kościół na Morawach, chrystianizowali Czechy, Bułgarię... Ich uczniowie przeszli Karpaty, chrystianizując Małopolskę, Śląsk, Ziemię Przemyską, Sandomierską. W kolejnych dziesięcioleciach wznosili metodiańskie świątynie nie tylko w Wiślicy, Krakowie, Przemyśle, Wrocławiu, ale

również w Gieczu, Poznaniu, Gnieźnie, na Ostrowie Lednickim, a nawet w Płocku, co świadczy o ich działalności misyjnej w Wielkopolsce i na Mazowszu. O metodiańskiej tradycji w Polsce odnajdziemy zapiski w kronikach Galla Anonima, czeskiego kronikarza Kosmasa, niemieckiego Thietmara, a nawet w „Historii narodu polskiego” bp. Adama Naruszewicza czy w kościelnych pismach gnieźnieńskiego kardynała Leona Michała Przyłuskiego i papieża Piusa IX zachęcających Polaków do świętowania jubileuszu 900-lecia chrztu Polski w 1866 roku.

Dynamiczny rozwój wschodniego chrześcijaństwa i metodiańskiej organizacji kościelnej w Polsce hamowały w kolejnych stuleciach: podział chrześcijaństwa 1054 roku oraz prześladowania okresu piastowskiego (po roku 1000), Unia w Krewie 1385 roku oraz zjednoczenie Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego w jeden organizm polityczny – Rzeczpospolitą otwierają w historii Kościoła prawosławnego w Polsce nowy okres. Ludność prawosławna stanowiła wówczas niespełna 50% polskiej społeczności. Pod względem kościelnym Cerkiew w Rzeczypospolitej jako Metropolia Kijowska zależna była od Patriarchatu Konstantynopolitańskiego. Okresowo posiadała również metropolię: litewską (1299–1330, 1354–1389 i 1415–1420) i halicką (1303–1347 oraz 1371–1401). Cieszyła się względną tolerancją. Wznoszono liczne świątynie i monasteria. Ale ludność prawosławna doświadczała również prześladowań, takich jak próba likwidacji polskiego prawosławia po Unii Brzeskiej 1596 roku. Równie brzemienne w skutkach były postanowienia Pokoju Andruszowskiego z 1667 roku i Traktatu Grzymułtowskiego 1686 roku. Na ich mocy Rzeczpospolita traciła na rzecz państwa moskiewskiego całą lewobrzeżną Ukrainę wraz z Kijowem. Utraciliśmy olbrzymie obszary kraju z milionową społecznością prawosławną. Dodatkowo król polski przekazywał moskiewskiemu carowi prawo patronatu nad społecznością prawosławną. Wskutek nieprzychylnych okoliczności polityczno-historycznych powyższe decyzje zaakceptował również Patriarchat Konstantynopolitański – duchowa matka polskiego prawosławia. Czary goryczy dopełniły rozbiory. Ustalenia odnośnie do

prawosławia z XVII wieku rozprzestrzeniono wówczas na cały obszar dawnej Rzeczypospolitej.

Prawosławni w Polsce zdawali sobie sprawę z tego niebezpieczeństwa i w okresie Sejmu Wielkiego podjęli starania o reorganizację życia cerkiewnego w Polsce na zasadach kościelnej niezależności (Kongregacja Pińska 1791 roku). Niestety, klęska insurekcji kościuszkowskiej i kolejne rozbiory zniweczyły te plany.

Powrócono do nich po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku. Po ustabilizowaniu się granic Rzeczypospolitej (szczególnie granicy wschodniej) od 1922 roku negocjowano z Moskwą (od ponad 100 lat byliśmy pod jej kanoniczną opieką), a następnie z Konstantynopolem możliwość kościelnej niezależności. Zdawano sobie sprawę, że tylko autokefalia da nam możliwość normalizacji życia kościelnego, ochrony cerkiewnego mienia, uregulowania prawnego położenia w kraju, którego władze chciały z nas uczynić relikw zaborów. Władze państwowe sprzyjały tym planom, chcąc postawić między polskim a rosyjskim prawosławiem mocny mur. Negocjacje z Cerkwią rosyjską były utrudnione bolszewickimi prześladowaniami tej ostatniej. W okresie bezprawnej likwidacji patriarchatu i wprowadzenia przez bolszewików niekanonicznej struktury cerkiewnej zależnej od władz, polski episkopat zwrócił się o autokefalię do swej poprzedniej (sprzed XVII w.) matki – Konstantynopola, z którym już wcześniej rozmawiały polskie władze. Ostatecznie w 1924 roku otrzymaliśmy tomos Patriarchatu Konstantynopolitańskiego przyznający Kościołowi prawosławnemu w Rzeczypospolitej autokefalię:

Uznajemy organizację i konstytucję autokefaliczną Świętego Kościoła Prawosławnego w Polsce i udzielamy mu naszego błogosławieństwa, aby odtąd rządził się jako siostra duchowa i niezależny i autokefaliczny, prowadził swe sprawy według reguły i praw suwerennych innych Świętych Kościołów Prawosławnych Autokefalicznych, uznajcie jako swą zwierzchnią władzę kościelną Święty Synod, złożony z Arcybiskupów prawosławnych kanonicznych w Polsce, mając za każdym razem, jako

przewodniczącego, Jego Wyniosłość, Metropolitę Warszawy i całej Polski (Płoński 2009, 166).

Jego ogłoszenie miało miejsce w warszawskiej katedrze św. Marii Magdaleny w Warszawie w 1925 roku. W ciągu 23 lat pozostałe lokalne Kościoły prawosławne zaakceptowały naszą kościelną samodzielność.

Ta historia oraz pozytywne następstwa autokefalii stały się treścią rocznych obchodów jubileuszu. Decyzja Soboru Biskupów Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego obok ogólnopolskich obchodów (liturgiczne: 19 sierpnia – święto Przemienienia Pańskiego, św. Góra Grabarka, 13 listopada – warszawska katedra św. Marii Magdaleny, 24 listopada – warszawska parafia Mądrości Bożej Hagia Sophia) każda diecezja przygotowała lokalne programy i inicjatywy. Obejmowały one zarówno świętowanie modlitewne, jak i edukacyjno-kulturalne. Ich symbolem stał się pamiątkowy medal jubileuszu. Na jego awersie widzimy warszawskie świątynie: św. Marii Magdaleny (miejsce ogłoszenia autokefalii, symbol „początku drogi” i łączności z minionymi pokoleniami, przodkami) oraz Mądrości Bożej Hagia Sophia (symbol łączności ze światowym prawosławiem, spojrzenia w przyszłość ku nadchodzącym pokoleniom). Na rewersie mamy centralnie umieszczoną ikonę św. św. Cyryla i Metodego jako patronów polskiego chrześcijaństwa i chrystianizatorów naszych ziem. Od nich wszystko się zaczęło. Wokół postaci św. św. Cyryla i Metodego przedstawieni są twórcy polskiej autokefalii, od metropolity Jerzego Jaroszewskiego rozpoczynając, a kończąc na metropolicie Sawie Hrycuniaku. Podkreślano tym, że autokefalia to nie tyle dar, co zadanie do ciągłej realizacji, przywilej, ale i obowiązek, który stale należy realizować i chronić. Życie duchowieństwa i wiernych PAKP stale powinno być autokefalicznym. Wyraża się to na kilku płaszczyznach, na których oparto również świętowanie jubileuszu 100-lecia.

W pierwszej kolejności na płaszczyźnie modlitewnej. W każdej diecezji zorganizowane były centralne, diecezjalne nabożeństwa jubileuszowe (np. w Warszawie – 13 listopada, w Lublinie – 23 maja, w Białymstoku – 22 maja, we Wrocławiu – 21 września, w Gorlicach – 9 września,

w Łodzi – 28 lipca, oraz w diecezji wojskowej). Ogólnopolskie nabożeństwa miały miejsce podczas święta Przemienienia Pańskiego 19 sierpnia na św. Górze Grabarce. Dwudniowe uroczystości zgromadziły cały episkopat Kościoła prawosławnego w Polsce, ponad 150 duchownych, kilkadziesiąt tysięcy wiernych oraz przedstawiciele władz krajowych i samorządowych. Ważnym elementem tych centralnych obchodów było poświęcenie „100 krzyży na sto lat”. Grabarka słynie z przynoszonych tu rokrocznie i ustawianych na św. górze pątniczych krzyży. Nikt ich nie liczy. Najstarsze pochodzą z XIX wieku (historia ich ustawiania sięga pierwszego dziesięciolecia XVIII wieku). W dniu jubileuszu naprzeciwko wejścia do świątyni, na zachodnim zboczu góry, ustawiono 100 identycznych krzyży wotywnych. Na każdym jest napis, czyj to dar: dekanatu, diecezji, cerkiewnej organizacji, itp. W ten sposób niejako cały polski Kościół prawosławny w dniu obchodów swego stulecia stanął przed świątynią, by modlić się za nasz kraj i lud. Równie znamienym było odczytane w tym dniu „Przesłania św. Soboru Biskupów z okazji 100-lecia autokefalii”:

Polska Cerkiew Prawosławna dziękuje Wszechmogącemu Bogu w Trójcy Świętej Jedynemu za ponad tysiącletnie swoje świadectwo na ziemiach Rzeczypospolitej, ze szczególnym uwzględnieniem 100-lecia otrzymania samodzielności 13 listopada 1924 roku przyznanej w Konstantynopolu, przez Patriarchę Grzegorza VII. Fakt ten jest okazją do retrospekcji trudnej, a jednocześnie pięknej historii polskiej Cerkwi w Rzeczypospolitej. [...] Dzisiaj, kiedy zwracamy szczególną uwagę na 100.letnią rocznicę samodzielności cerkiewnej naszej Cerkwi, Bogu dziękujemy za ten dar i bohaterską służbę Bogu, Cerkwi i Ojczyźnie – Biskupom, Duchowieństwu i Wiernym. To ich bolesne doświadczenia i wierność przodkom zaowocowały duchowym wzbogaceniem wiernych. Dlatego Cerkiew polska żyje, świętuje dzisiaj swoją rocznicę i daje świadectwo w kraju i za granicą, Święty Sobór Biskupów wyraża wdzięczność wszystkim wiernym za ich wytrwałość w wierze i tradycji. Młodzież niech czerpie wzorce wierności Cerkwi od Ojców, a ci niech wspierają młodą generację tak, by była wierna Chrystusowi i Jego Cerkwi i trwała niezmiennie pomimo

różnych okoliczności, do końca. Módlmy się za tych, którzy swoją pracą, modlitwą często przelewając swoją krew, budowali fundamenty wiary prawosławnej na ziemiach Rzeczypospolitej, pozostając oddanymi obywatelami i patriotami swojej Ojczyzny Rzeczypospolitej Polskiej (Przesłanie św. Soboru Biskupów...).

Niejako w nawiązaniu do „grabarskich” krzyży w wielu parafiach (np. w katedrze św. Marii Magdaleny w Warszawie) miało miejsce wmurowanie i uroczyste odsłonięcie pamiątkowych tablic poświęconych rocznicy. Umieszczone na nich napisy wyrażały wdzięczność Bogu i przodkom za trud uzyskania autokefalii.

Centralne jubileuszowe nabożeństwo miało miejsce 13 listopada w warszawskiej katedrze św. Marii Magdaleny dokładnie w dniu 100-lecia podpisania autokefalicznego tomosu. To tu tomos był przekazany przez przedstawicieli Patriarchatu Konstantynopolitańskiego polskiemu metropolicie Dionizemu. Obok episkopatu i ponad 70 duchownych nabożeństwo zgromadziło warszawskich wiernych i pielgrzymów spoza stolicy. Śpiewały dwa chory: chór katedralny oraz chór szkół teologicznych, tzn. Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej i Prawosławnego Seminarium Duchownego. W uroczystościach uczestniczyli przedstawiciele Kościoła rzymskokatolickiego, Kościołów zrzeszonych w Polskiej Radzie Ekumenicznej i najwyższych władz państwowych i samorządowych, w tym: przedstawiciel Prezydenta RP sekretarz stanu p. Wojciech Kolarski, sekretarz stanu w MSWiA p. Tomasz Szymański oraz marszałek województwa mazowieckiego p. Adam Struzik, którzy na koniec nabożeństwa zabrali głos.

Dopełnieniem uroczystości był wieczorny Jubileuszowy Koncert Muzyki Cerkiewnej i Patriotycznej w Wielkiej Sali (złotej) Zamku Królewskiego. Był on odzwierciedleniem idei świętowania jubileuszu. Zgromadził reprezentantów wielu obszarów społecznego i cerkiewnego życia. Obecni tu byli przedstawiciele najwyższych władz państwowych i samorządowych, środowisk medycznych, edukacyjnych (w tym Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej), służb mundurowych, organizacji

charytatywnych, itp. hierarchia, duchowieństwo, bractwa i stowarzyszenia cerkiewne. Nie zabrakło 300 wiernych (tyle mogła pomieścić sala). Wystąpiło 6 specjalnie wybranych chórów, również reprezentujących wszystkie środowiska naszej cerkwi i jej posługę. Żeński chór Monasteru Opieki Matki Bożej w Turkowicach pod dyрекcją siostry Eufalii Zołotarjew reprezentował stan zakonny, który jest niezbędny, by móc otrzymać autokefalię. Podobną reprezentację stanowił połączony chór szkół teologicznych (Prawosławnego Seminarium Duchownego i Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej) prowadzony przez prof. Włodzimierza Wołosiuksa. Środowiska służb mundurowych i kapelaństwa specjalne uosabiały Reprezentacyjny Męski Zespół Stratos Prawosławnego Ordynariatu Wojskowego pod kierownictwem ks. pułkownika Łukasza Goduna. Chór parafii św. Jana Klimaka w Warszawie reprezentował miejsce, gdzie spoczywają prochy twórców naszej autokefalii. Chór katedry metropolitalnej św. Marii Magdaleny symbolizował to miejsce, w którym nastąpiło przekazanie nam praw na samodzielny byt. Ostatnim chórem był Chór im. Romana Melodosa z warszawskiej parafii Mądrości Bożej przy ulicy Puławskiej. To z jednej strony najmłodsza warszawska parafia – niejako współczesny plon autokefalii. Przy poświęceniu jej kamienia węgielnego złożono w nim prochy współczesnych naszych męczenników i ziemię z miejsc martyrologii naszej społeczności. Dodatkowo w ten sposób chciano podkreślić „symboliczną obecność Konstantynopola” – konstantynopolitańskiej katedry Hagia Sophia. Równie symboliczny był repertuar. Nie mogło więc zabraknąć obecnego naszego hymnu – Mazurka Dąbrowskiego, jak i najstarszego – Bogurodzicy, troparionu ku czci naszych chrystianizatorów – św. św. Cyryla i Metodego, jak i współczesnych naszych świętych – Męczenników Ziemi Chełmskiej i Podlaskiej, pieśni w językach: polskim, cerkiewno-słowiańskim i greckim, melodii anonimowych autorów oraz utworów kompozytorów wywodzących się z naszych terenów (m.in. Piotra Trochanowskiego, Andrzeja Klimowskiego, Aleksego Turankowa), pieśni cerkiewnych i patriotycznych („Czerwone maki na Monte Casino”) (Koncert muzyki cerkiewnej...).

Warszawski koncert nie był oczywiście jedynym. Równie imponujący był koncert „100 chórzystów na 100 lat” mający miejsce w białostockiej cerkwi Mądrości Bożej Hagia Sophia (przy ul. Trawiastej) 11 listopada 2024 roku zorganizowany przez Fundację Oikonomos we współpracy z zarządem województwa podlaskiego. Zgromadził on ponad 110 wykonawców, którzy specjalnie na tę okoliczność stworzyli wyjątkowy chór. Prowadzeni przez p. Łukasza Hajduczenię wykonali m.in.: troparion święta Zmartwychwstania Pańskiego, trysagion „Święty Boże”, hymn chwalebny „Bóg jest z nami”, kant na cześć metropolity Dionizego Waledyńskiego. Nie zabrakło fragmentów nabożeństw, np. wielkiej ektenii, pieśni/fragmentu psalmu „Nad rzekami Babilonu”. Utwory rozbrzmiewały w języku cerkiewno-słowiańskim i polskim. Reprezentowały kompozycje XX wieku i wcześniejsze, z terenów dawnej i obecnej Polski, ale też spoza jej granic (Chór 100...).

Równie imponująco prezentował się: „Koncert Paschalny z okazji 100-lecia autokefalii PAKP” w Lublinie 23 maja 2024 roku (Koncert paschalny...).

Koncertów było tak wiele, że nie sposób wszystkie je opisać. Wymieńmy tylko lokalizacje, w których odbyły się niektóre z nich: warszawska katedra św. Marii Magdaleny (2 koncerty), białostocka katedra św. Mikołaja, wrocławska katedra Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy, minikoncert w Pałacu Prezydenckim (14 listopada 2024 roku), koncerty w parafiach w: Białej Podlaskiej, Hajnówce, Gorlicach, Rzeszowie, Siedlcach, Zamościu, w siedzibie Prawosławnego Ordynariatu Polowego w Warszawie.

W świętowanie jubileuszu poprzez kulturę wpisuje się również szereg okolicznościowych wystaw. Objazdowy charakter miały wystawy: „Współczesny Kościół prawosławny” (fotograficzna), „100 lat autokefalii PAKP” (merytoryczno-fotograficzna), „35-lecie restytuowania Prawosławnej Diecezji Lubelsko – Chełmskiej” (merytoryczno-fotograficzna). Odwiedziły one kilkadziesiąt miejsc w Polsce od Gorlic po Gdańsk, od Białegostoku po Szczecin.

Nie można również zapomnieć o ogólnopolskim konkursie plastycznym „Stulecie uzyskania niezależności PAKP” dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym oraz dla młodzieży licealnej. Nadesłano około 180 prac wykonanych różnymi technikami malarskimi, rysunkiem a nawet prace ikonograficzne.

Wystawom i konkursom towarzyszyła jubileuszowa działalność wydawnicza. W związku z rocznicą ukazały się takie publikacje jak: „Kolory Prawosławia. Grecja wyspiarska” (album), „Kilka słów o autokefalii Cerkwi prawosławnej w Polsce” (folder informacyjny w 3 językach), „Prawosławny dekanat bielski 1918-1939”, szereg artykułów naukowych i popularno-naukowych. Polskie prawosławie prezentowane tu było zarówno od strony wewnętrznych wyzwań, z którymi się borykało, jak i w szerszych relacjach międzynarodowych i międzywyznaniowych. Wydano więc również publikacje takie jak: „Albańscy święci”, „Katechezy przedchrzcielne i mistagogiczne św. Cyryla z Jerozolimy”. W przeddzień uroczystości prof. Antoni Mironowicz opublikował monografię: „Cerkiew prawosławna w Polsce i jej droga do autokefalii”.

Szczególne miejsce w tej popularyzatorskiej działalności zajmują materiały filmowe i multimedialne. Telewizja Polska (w tym oddziały białostocki, lubelski i Redakcja Ekumeniczna) przygotowała długie reportaże: „W duchu niezależności”, „Studium Teologii Prawosławnej UW”, „Metropolita Dionizy”, „Z historii prawosławia w Polsce: ku odrodzeniu i ożywieniu”, „Z historii prawosławia w Polsce: Sawa Sowietow”, „Z historii prawosławia w Polsce: Prawosławny Ordynariat Wojska Polskiego”. W ramach tego samego cyklu przygotowano audycje przedstawiające polski prawosławie u zarania polskiej państwowości, za Jagiellonów, w czasach Unii Brzeskiej, w okresie Sejmu Wielkiego, pod zaborami, na Podkarpaciu (zob. Programy redakcji...). Transmitowano debatę ekspercką: „100-lecie autokefalii Kościoła prawosławnego w Polsce” (Deбата ekspercka...). Przeprowadzono transmisje prawosławnych nabożeństw, np. święta Zmartwychwstania Pańskiego z Bielska Podlaskiego.

W Lublinie powstał film pt. „Diecezja Lubelsko – Chełmska jako duchowy owoc autokefalii Kościoła prawosławnego w Polsce” (Diecezja Lubelsko-Chełmska...).

Pałac Prezydencki przygotował bezpośrednią transmisję ze spotkania pary prezydenckiej z przedstawicielami władz kościelnych i społeczności wiernych Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w dniu 14 listopada (Uroczystość 100-lecia...; 100-lecie autokefalii...).

Prawosławna młodzież przygotowała prezentację multimedialną „100 lat autokefalii. 1000 lat historii” (100 lat autokefalii. 1000 lat...). W nowoczesny sposób przybliżono w niej zagadnienie i proces kształtowania się i dochodzenia do autokefalii na szerokim tle historii prawosławia na ziemiach polskich. Równie ciekawie prezentuje się cykl audycji: „Krótkie informacje o prawosławiu”. Kilka z nich poświęcono różnym aspektom autokefalii, patrz np.: „100 lat autokefalii PAKP w pigułce” Plonem działalności portalu młodzieży prawosławnej cerkiew.pl są też inne realizacje, takie jak: „Prawosławna sztuka w Rzeczypospolitej – Debata Akademii Supraskiej”, „Cerkwie Podlasia”, „Prawosławne cerkwie w Warszawie” itp.

Jednym z ważniejszych elementów przeżywania i propagowania jubileuszu 100-lecia autokefalii były konferencje naukowe i popularno-naukowe. Te pierwsze pochylały się nad trudnymi zagadnieniami szczególnie. Rozwierały zarówno przebieg procesu autokefalii, reakcję na nią różnych środowisk krajowych i międzynarodowych, analizowały przyczyny, jak i następstwa (pozytywne i negatywne). W pierwszej kolejności do takich konferencji zaliczyć powinniśmy: majową w Lublinie: „Stulecie autokefalii PAKP. Geneza, uwarunkowania i skutki” (Konferencja naukowa: Stulecie autokefalii...; Lublin: Konferencja Naukowa...) wrześniową konferencję w Supraślu „Dążenia do samodzielności Cerkwi w Polsce – jedność i autokefalia” – zorganizowaną przez Akademię Supraską, Chrześcijańską Akademię Teologiczną w Warszawie, Katedrę Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku i Prawosławne Seminarium Duchowne w Warszawie, oraz konferencje listopadowe

w Rzeszowie i Gorlicach: „Odrodzeni z Rzeczpospolitą. 100 – lecie nadania autokefalii prawosławnemu Kościołowi w Polsce”.

Nieco skromniejsze były konferencje poświęcone autokefalii PAKP, które odbyły się w Białej Podlaskiej, Hajnówce, Siemiatyczach, Siedlcach, na Grabarce czy w Zamościu. W dalszych 20 lokalizacjach przeprowadzono prelekcje i odczyty historyczno-kanoniczne. W Warszawie Siestrzyceństwo im. Św. Marty i Marii zorganizowało konferencję: „Kobieta w historii 100-lecia autokefalii PAKP”. Razem z doradcami metodycznymi katechezy (Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli) dla różnowyznaniowej społeczności zorganizowano w stolicy seminarium katechetyczne „100-lecie uzyskania niezależności PAKP w kontekście edukacji religijnej dzieci i młodzieży”. Podobne szkolenie przygotowano dla wizytatorów i doradców metodycznych prawosławnej katechezy.

Należy tu nadmienić, że tegoroczna XXV Olimpiada Prawosławnej Wiedzy Religijnej poświęcona była autokefalii: „100 – lecie autokefalii PAKP – rys historyczno-kanoniczny”. Uczestniczyło w niej kilkadziesiąt osób z całej Polski.

Szczególną płaszczyzną świętowania jubileuszu była płaszczyzna „państwowa”. Autokefalia nie jest kwestą wyłącznie wewnątrzkościelną. Jej nadanie i oddziaływanie nie omija struktur państwowych. Kościół autokefaliczny poprzez swoich wiernych sprzyja rozwojowi i umacnianiu państwa, na terenie którego działa. Przykładem patriotycznego oddziaływania polskiego prawosławia jest obecność prawosławnych wśród bohaterów kampanii wrześniowej, ofiar Katynia (obradujący 25.11.2024 r. Sobór Biskupów PAKP podjął decyzję o rozpoczęciu prac przygotowawczych do kanonizacji osób zamordowanych w Katyniu, Miednoje i innych miejscach martyrologii polskiego społeczeństwa okresu II wojny światowej), powstańców warszawskich, prawosławne krzyże na Monte Casino, pod Bolonią, Tobrukiem... , rodzina Fedoreńko, męczennik Grzegorz Peradze, pomordowane sieroty z Woli i studenci internatu Studium Teologii Prawosławnej UW z warszawskiej Pragi, bp

Sawa Sowietow i tysiące innych obrońców Ojczyzny. To niewinne ofiary mordów na Ziemi Chełmskiej i Podlaskiej, powojennych przesiedleń (m.in. akcji „Wisła”), uczestnicy walk o przemiany ustrojowe lat 90-tych.

Patronatem honorowym obchody jubileuszu 100-lecia autokefalii PAKP otoczył Prezydent Rzeczypospolitej p. Andrzej Duda. Przedstawiciele prezydenta uczestniczyli w wielu liturgicznych i kulturalno-naukowych przedsięwzięciach, o których wyżej wspomniano. Symbolem prezydenckiego szacunku wobec Kościoła prawosławnego w Polsce i jego autokefalii jest ozdobny Ewangeliarz w języku cerkiewno-słowiańskim przekazany PAKP na ręce metropolity Sawy w Pałacu Prezydenckim w dniu 14.11.br. oraz flagi państwowe przekazane ordynariuszom wszystkich prawosławnych diecezji. Z ust prezydenta padły wówczas bardzo znamienne słowa:

Stanowicie [prawosławni – przyp. autora] ogromnie ważną część polskiego społeczeństwa... Wspólnota ludzi wierzących w Boga, ludzi żyjących w świecie ważnych dla nas wszystkich wartości ma ogromne znaczenie dla budowania postaw, budowania Rzeczypospolitej. Z całego serca za to dziękuję. Dziękuję też za opiekę, zwłaszcza w ciągu ostatnich lat, nad wszystkimi wiernymi, którzy przybywają do Polski z Ukrainy, a którzy znaleźli bardzo często ukojenie, utulenie w swoim bólu, w swoim cierpieniu, w swoim żalu, właśnie w ramionach Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Dziękuję za to z całego serca. Z satysfakcją i radością obserwujemy na przestrzeni tych ostatnich lat rozwój wspólnoty prawosławnej w Polsce. Dziękuję za to, co Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny wniósł do Rzeczypospolitej, do historii Rzeczypospolitej, także w znaczeniu wychowawczym, w znaczeniu tych pokoleń obrońców Rzeczypospolitej, których groby znaczą tak wiele miejsc i w Polsce, i w wielu miejscach na świecie. Kiedy odwiedzamy z moją Małżonką i z moimi współpracownikami cmentarze, na których leżą polscy żołnierze – widzimy tam także groby wiernych Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Dziękuję za to kształtowanie postaw. Dziękuję za to współbudowanie Rzeczypospolitej przez tyle lat i proszę o jeszcze (Kutovy i in. 2024, 4).

Przyglądając się obchodom jubileuszu 100-lecia autokefalii Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, zauważamy ich wszechstronność co do form i odbiorców, do których kierowano przekaz. Starano się w jak najszerszy sposób przybliżyć przyczyny, proces i następstwa autokefalii, dotrzeć i do młodzieży, i do starszego odbiorcy, pokazać przeszłość, ale w perspektywie budowania teraźniejszości. Co ważne, ukazywano autokefalię jako zadanie podlegające stałemu rozwojowi i kontynuacji. Tak też przedstawia się kwestia świętowania jubileuszu. Chociaż główne uroczystości i przedsięwzięcia powoli się kończą, wiele pomniejszych jest jeszcze przed nami. Realizowane będą przez następnych kilka miesięcy, do dnia 17.09.2025 roku, kiedy to wspominać będziemy moment odczytania i przekazania episkopatowi Kościoła prawosławnego w Polsce w warszawskiej katedrze św. Marii Magdaleny w 1925 roku tomosu nadania autokefalii Polskiemu Autokefalicznemu Kościołowi Prawosławnemu.

Literatura

- 100 lat autokefalii PAKP w pigułce.* https://www.youtube.com/watch?v=t9Jp44_x2_M. Dostęp 28.11.2024.
- 100 lat autokefalii. 1000 lat historii.* <https://www.youtube.com/watch?v=6S3sADjkeu4>. Dostęp 1.11.2024.
- 100-lecie autokefalii Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.* <https://www.youtube.com/watch?v=4BqpmxIZ2LU>. Dostęp 27.11.2024. *Cerkwie Podlasia.* <https://www.youtube.com/watch?v=2Czwq8ok6H8>. Dostęp: 25.11.2024.
- Chór 100 na 100-lecie Autokefalii PAKP.* relacja z koncertu: <https://www.youtube.com/watch?v=Ds-qtTdmYlg>. Dostęp 3.11.2024.
- Debata ekspercka 100-lecie autokefalii Kościoła prawosławnego w Polsce.* <https://vod.tvp.pl/programy,88/programy-redakcji-audycji-ekumenicznych-odcinki,274871/odcinek-402,S04E402,1717638>. Dostęp 30.11.2024.

Diecezja Lubelsko-Chełmska jako duchowy owoc autokefalii Kościoła prawosławnego w Polsce. <https://www.youtube.com/watch?v=9SMxwJRu90c>. Dostęp 18.11.2024.

Koncert muzyki cerkiewnej i patriotycznej – 100-lecie autokefalii. <https://www.youtube.com/watch?v=hOy1iVxW6dc>. Dostęp 23.10.2024.

Koncert paschalny z okazji 100-lecia autokefalii Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. relacja z koncertu: <https://www.youtube.com/watch?v=tqBBL-BYISs>. Dostęp 13.10.2024.

Konferencja naukowa: Stulecie autokefalii PAKP. Geneza, uwarunkowania i skutki. Dzień I. <https://www.youtube.com/watch?v=lfoHPBOK-9cA>. Dostęp: 1.10.2024.

Kutovyi, Igor, Łukasz Troc, Marek Borawski. 2024. „100 lat autokefalii Cerkwi.” *Przegląd Prawosławny* 12: 2-5.

Lublin: Konferencja Naukowa poświęcona 100-leciu autokefalii PAKP (sesje I i II). https://wiadomosci.cerkiew.pl/news.php?id_n=6048. Dostęp 20.10.2024.

Płoński, Roman ks. 2009. „Tomy z 1924 i 1948 roku nadające status autokefaliczny Polskiemu Autokefalicznemu Kościołowi Prawosławnemu: ich wydźwięk historyczno-kanoniczny”. *Studia Warmińskie* XLVI: 153-171. https://wmbc.olsztyn.pl/Content/12150/09_tomy.pdf. Dostęp 01.12.2024.

Prawosławna sztuka w Rzeczypospolitej – Debata Akademii Supraskiej. <https://www.youtube.com/watch?v=u3xM9eFfGhA>. Dostęp 19.11.2024,

Prawosławne cerkwie w Warszawie. <https://www.youtube.com/watch?v=WnMeUibQ-IM>. Dostęp 22.11.2024.

Programy redakcji ekumenicznej. <https://vod.tvp.pl/programy,88/programy-redakcji-audycji-ekumenicznych-odcinki,274871/odcinek-4,S02E04,1361918>. Dostęp 1.12.2024.

Przesłanie św. Soboru Biskupów PAKP z okazji 100-lecia autokefalii. <https://www.orthodox.pl/67527-2/>. Dostęp 1.11.2024.

Uroczystość 100-lecia autokefalii Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/uroczystosc-100-lecia-autokefalii-polskiego-autokefalicznego-kosciola-prawoslawnego,94117>. Dostęp: 15.11.2024.

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXVI

Zeszyt 4

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2024

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Ślawik, prof. ucz. – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ucz. – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ucz.

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ucz. – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

bp prof. ucz. dr hab. Marcin Hintz, ChAT

prof. dr hab. Atanolij Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Redakcja językowa – Kalina Wojciechowska
Korekta tekstów angielskich – Karen Wasilewska
Skład komputerowy – Jerzy Sojka

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission
and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem
Wydawnictwa Naukowego ChAT
ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55
Objętość ark. wyd.: 8,5. Nakład: 100 egz.
Druk: druk-24h.com.pl
ul. Zwycięstwa 10, 15-703 Białystok

SPIS TREŚCI

IN MEMORIAM

Ks. Waldemar Preiss	651
Prof. dr hab. Karol Toeplitz.....	653

ARTYKUŁY

ALEKSANDR VLADIMIROVIČ SIZIKOV, <i>Cultural Adaptation in Ancient Translations of Ben Sira</i>	655
KAZIMIERZ PEK, <i>Towards a Theology of the Intercession of the Holy Spirit. Pneumatological and ecumenical inspirations of Augustine of Hippo in letter 130</i>	673
ANDRZEJ BACZYŃSKI, <i>Istota sakramentu i wynikająca z niej mistyczna ważność sprawowanych sakramentów Cerkwi prawosławnej</i>	691
ARTUR ALEKSIEJUK, <i>Zapłodnienie pozaustrojowe z perspektywy Kościoła prawosławnego</i>	721
ANNA RYGOROWICZ-KUŹMA, <i>O zapożyczeniach greckich w polskiej terminologii prawosławnej</i>	759
RENATA ERNST-MILERSKA, <i>Szkoły ewangelickie w kontekście pluralistycznego środowiska edukacyjnego</i>	775

MATERIAŁY

ABP JERZY (PAŃKOWSKI), <i>Inauguracja Roku Akademickiego 2024/2025. Przemówienie rektorskie</i>	795
DOROTEUSZ SAWICKI, <i>100-lecie autokefalii Kościoła prawosławnego w Polsce</i>	805

KRONIKA

<i>Międzynarodowa Konferencja Naukowa Przemiany Ekumenizmu (8 marca 2024) (JERZY SOJKA)</i>	821
<i>Seminarium ze studentami Uniwersytetu w Paderborn (20-21 marca 2024) (JERZY SOJKA)</i>	825
<i>Symposium naukowe „Józef Padewski: Polak – Biskup – Męczennik” (10 maja 2024) (DAMIAN HERATYM)</i>	827

<i>X Ekumeniczne Forum Katechetyczne (24 maja 2024)</i> (ELŻBIETA BYRTEK).....	829
<i>Inauguracja Roku Akademickiego 2024/2025 w 70. rocznicę utworzenia Akademii (8 października 2025)(JAROSŁAW ZABROCKI).....</i>	833
<i>Ogólnopolska Konferencja Biblijno-Misjologiczna „Biblia-Dialog-Kultura” (7 listopada 2024) (KONRAD BUZAŁA).....</i>	837
Wykaz autorów	840
Recenzenci <i>Rocznika Teologicznego</i> w roku 2024	841

Contents

IN MEMORIAM

Ks. Waldemar Preiss	651
Prof. dr hab. Karol Toeplitz.....	653

ARTICLES

ALEKSANDR VLADIMIROVIČ SIZIKOV, <i>Cultural Adaptation in Ancient Translations of Ben Sira</i>	655
KAZIMIERZ PEK, <i>Towards a Theology of the Intercession of the Holy Spirit. Pneumatological and ecumenical inspirations of Augustine of Hippo in letter 130</i>	673
ANDRZEJ BACZYŃSKI, <i>The Essence of the Sacraments and the Consequent Mystical Validity of the Sacraments of the Orthodox Church</i>	691
ARTUR ALEKSIEJUK, <i>The extracorporeal fertilization (IVF) from the perspective of the Orthodox Church</i>	721
ANNA RYGOROWICZ-KUŹMA, <i>About Greek borrowings in Polish Orthodox terminology</i>	759
RENATA ERNST-MILERSKA, <i>Protestant schools in the context of a pluralistic educational environment</i>	775

MATERIAŁY

ABP JERZY (PAŃKOWSKI), <i>Inauguration of the Academic Year 2024/2025. Rector's speech</i>	795
DOROTEUSZ SAWICKI, <i>Celebrating the centenary of the Orthodox Church's autocephaly in Poland</i>	805

CHRONICLE

<i>International scientific conference „Transformations of ecumenism” (8th March 2024) (JERZY SOJKA)</i>	821
<i>Seminar with students of the University of Paderborn (20-21st March 2024) (JERZY SOJKA)</i>	825

<i>Scientific Symposium “Józef Padewski: Pole - Bishop - Martyr”</i> (10 th May 2024) (DAMIAN HERATYM)	827
<i>10th Ecumenical Catechetical Forum (24th May 2024)</i> (ELŻBIETA BYRTEK).....	829
<i>Inauguration of the Academic Year 2024/2025 on the 70th anniversary</i> <i>of the Academy (8th October 2025) (JAROSŁAW ZABROCKI).....</i>	833
<i>National Biblical-Missiological Conference “Bible-Dialogue-Culture”</i> (7 th November 2024) (KONRAD BUZAŁA)	837
List of authors	840
List of reviewers of <i>Theological Yearbook</i> in 2024	841